

«Ξεφυλλίζοντας εφημερίδες της εκατονταετίας 1912-2012».
Με αφορμή δημοσιεύματα σχετικά με τη Σιάτιστα
θυμάμαι-μαθαίνω-προβληματίζομαι.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΚΑΝΟΥΛΗ
Επιθεωρητού Μέσης Εκπαιδεύσεως

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗ ΣΙΑΤΙΣΤΑ

Η πολεμική ατμόσφαιρα είχε κοπάσει.

Στας 12 Οκτωβρίου 1912 η Σιάτιστα εδοκίμασε την μεγαλύτεραν χαράν, απετίναξεν τον ζυγόν της Τουρκικής δουλείας και ύψωσε την κυανόλευκον. Στας 4 Νοεμβρίου 1912 όμως πολυάριθμος Τουρκικός στρατός επετέθη διά να ανακαταλάβη αυτήν, αλλά συνετρίβη στα πρόθυρα της πόλεως και το τελειωτικόν κτύπημα έδωσαν εις αυτόν κατά την μεγάλην μάχην της Σιατίστης οι άνδρες της ηρωικής πυροβολαρχίας υπό τον ατρόμητον λοχαγόν Νικόλαον Κλαδάν.

Οι Σιατιστείς ελεύθεροι πλέον επεδόθησαν εις τας ειρηνικάς ασχολίας των.

Κατά τα μέσα του Δεκεμβρίου 1912 μετά τας επιχειρήσεις της Κορυτσάς η πυροβολαρχία του Κλαδά διετάχθη να έλθη στη Σιάτιστα και να παραμείνη εκεί προς ανάπαυσιν. Την ηρωικήν πυροβολαρχίαν αυτήν οι Σιατιστείς υπεδέχθησαν με ασυγκράτητον ενθουσιασμόν, επειδή στενοί δεσμοί αγάπης συνέδεον αυτούς με τους άνδρας αυτής από της 4^{ης} Νοεμβρίου, ημέρας της μάχης της Σιατίστης.

Τα Χριστούγεννα επλησίαζαν. Την παραμονήν των Χριστουγέννων οι κάτοικοι της Σιατίστης έχοντες εν τω μέσω αυτών και τους ηρωικούς άνδρας της πυροβολαρχίας Κλαδά, την οποίαν ελάτρευον, διότι την ευτυχή έκβασιν της μάχης και την σωτηρίαν της πατρίδος από τους βανδαλισμούς των βαρβάρων Τούρκων απέδιδον εις την δράσιν αυτής, ητοιμάζοντο ελεύθεροι να εορτάσωσι τα Χριστούγεννα κατά τον πλέον πανηγυρικόν τρόπον. Όλαι αι οικίαι και τα καταστήματα δημόσια και ιδιωτικά σημαιοστολίσθησαν. Πανταχού έβλεπες το κυανόλευκον χρώμα. Την πρωίαν της παραμονής τα μικρά παιδιά κρατούντα ρόπαλα και κτυπώντα τας θύρας των σπιτιών κατά τα πατροπαράδοτα έθιμα ελάμβανον φιλοδωρήματα, ενώ έψαλλον επίκαιρα χριστουγεννιάτικα τραγούδια και προ παντός τα κάλανδα.

«Κόλιαντα μπάμπου μ' κόλιαντα
κι' εμένα την κολιαντίνα.
Κι' εμένα την τρανύτερη
και τώρα κι' από χρόνου»

Η κίνησις εις την αγοράν ήτο εξαιρετική. Λαμποκοπούσαν τα πρόσωπα από τη χαρά για την απόκτηση της ελευθερίας. Ενύκτωσεν και ήσυχοι και ευτυχείς οι προ ολίγου σκλάβοι κοιμούνται χωρίς κανένα φόβον, ελεύθεροι.

Τα μεσάνυχτα είναι περασμένα, οπότε κατά την τετάρτην πρωινήν ώραν οι καμπάνες κτυπούν χαρμόσυνα στην επάνω συνοικία στη Χώρα και καλούν τους Χριστιανούς στον ναόν του Αγίου Αθανασίου, όπου θα ψαλή η Ακολουθία των Χριστουγέννων. Ο περικαλλής ιστορικός Μητροπολιτικός ναός της Σιατίστης του Αγίου Δημητρίου με τα ανεκτίμητα κειμήλιά του είχε γίνει παρανάλωμα του πυρός. Μέχρι της εκ νέου ανεγέρσεως αυτού εχρησιμοποιείτο ως Μητροπολιτικός ναός ο ναός του Αγίου Αθανασίου ευρισκόμενος εις την βορειάν είσοδον της πόλεως. Πλησίον του ναού τούτου και απέναντι εις τον περίβολον ενός άλλου ναού της Αγίας Τριάδος είχαν ταχθή τα πυροβόλα κατά την μάχην της 4^{ης} Νοεμβρίου και νωπά ήσαν ακόμη τα ίχνη της μάχης εκείνης. Λαμποκοπάει ο ναός του Αγ. Αθανασίου από τους ρυθμικώς κινουμένους πολυελαίους, τα κηρία και τα κανδήλια. Δεξιά ο καλλίφωνος και ανυπέρβλητος εις την τεχνικήν απόδοσιν της Βυζαντινής μουσικής θεολόγος ιερέυς Ιωάννης Παπανικολάου και αριστερά ο Παπαλάζαρος Κουρσάνος με τις γλυκειές ψαλμωδίες των μεταρσιώνουν τους πιστούς Χριστιανούς. Οι αξιωματικοί της πυροβολαρχίας με τους άνδρας καταλαμβάνουν τιμητικήν θέσιν εις το μέσον του ναού.

Η ακολουθία τελείωσε. Ροδοχαράζει η ημέρα, η πρωινή μαγεία της αυγής υποχωρεί στο φως και το φεγγάρι κλονίζεται και χάνει την λάμψιν ολίγον κατ' ολίγον. Χαρούμενοι οι Χριστιανοί γυρίζουν στα σπίτια των, όπου τους αναμένει το πλούσιο Χριστουγεννιάτικο τραπέζι. Στο τραπέζι αυτό τότε κάθε ευπορούσα οικογένεια εσέρβιρεν κότες – οι γαλοπούλες ήσαν άγνωστες ακόμη- και τεμάχια χοιρινού ψητού κρέατος τα ονομαζόμενα «τηγανιές». Απαραιτήτως όμως πλούσιες και φτωχές οικογένειες παρεσκευάζον ντολμάδες με κρέας χοιρινόν και όρυζαν τυλιγμένους εις φύλλα από λευκόν λάχανον τους περιφήμους «σαρμάδες» όπως τους απεκάλουν. Δεν ήτο δυνατόν να εννοηθώσι Χριστούγεννα χωρίς «σαρμάδες». Κρασιά άφθονα υπήρχαν στο τραπέζι κατά προτίμησιν μαύρα. Οι ξένοι και οι πτωχοί ετύγγανον ιδιαιτέρας περιποιήσεως κατά τας ημέρας των Χριστουγέννων από τους

φημιζομένους δια τα φιλόξενα αισθήματά των Σιατιστείς. Ο Δήμαρχος της πόλεως, ο αείμνηστος ιατρός Μηνάς Θεοδώρου ο άρχων κατά την πολεμικήν περίοδον της περιφέρειας Σιατίστης, τύπος ανοικτόκαρδος και χαρούμενος, γεμάτος χιούμορ και γλεντζές, αφιλοκερδής και πρόθυμος είχε κεκλημένους στο σπίτι του τον λοχαγόν τότε Κλαδάν με τους αξιωματικούς της πυροβολαρχίας.

Κατά τα μεσημβρινάς ώρας εις το ιστορικόν καφενείον του Κων. Βζούκα στην πλατεία των Τριών Πηγαδίων είχε στρωθή τραπέζι και οι άνδρες της πυροβολαρχίας συναδελφωμένοι με διαφόρους πολίτας έφαγον και έπιον αρκετό κρασί και έπειτα ήρχισε το γλέντι. Με τα επιτυχημένα αστεία του ο Κων. Βζούκας, την ετοιμότητα και την φαιδρότητά του είχε κατακτήσει την συμπάθειαν όλων των Σιατιστέων.

Εν τω μεταξύ μετά το φαγοπότι οι Σιατιστείς είχαν την συνήθειαν να αναπαύονται μετά την αγρυπνίαν των προς παρακολούθησιν της Ιεράς Λειτουργίας των Χριστουγέννων.

Κατά την 2αν μεταμεσημβρινήν ώραν οι καμπάνες των ιερών ναών καλούσι πάλιν τους Χριστιανούς να προσέλθουν εις την ακολουθίαν του εσπερινού. Οι άνδρες με τα γιορτινά φορέματά των, οι νέοι των είκοσι ετών και άνω με την λεβέντικη κορμοστασιά των και το καλοστριμένο μουστάκι και οι γυναίκες με τα γούνινα κοσμήματα σπεύδουν εις τον ναόν δια να προσευχηθούν , αλλά και δια να επιδείξουν τα καινούργια φορέματά των. Μετά το Εσπερινόν επηκολούθησεν δεξίωσις εις το Δημαρχείον. Φιλομειδέστατος ο Δήμαρχος Θεοδώρου υποδέχεται τους αξιωματικούς και οπλίτας και τους διαφόρους προκρίτους και πολίτας εν γένει. Πλάγι του ίσταται ο κλητήρ της Δημαρχίας Κώτσιος Σφήκας εν επισήμω περιβολή με την μακράν μάχαιράν του, (κασατούραν) τέκνον του οποίου τυγχάνει ο κ. Αριστοτέλης Σφήκας, εκ των ιδιοκτητών του μεγάλου εν Θεσσαλονίκη εστιατορίου Όλυμπος-Νάουσα, και ο γραμματεύς Τασιούλας Σαμαράς, τύπος μποέμ, γνωστός τοις πάσι, όστις αφιερώσας την ζωήν του προς υποστήριξιν της οικογενείας του δεν εύρε καιρόν να νυμφευθή ο ίδιος.

Μετά την απόλυσιν του εσπερινού οι άνδρες καθ' ομάδας ξεχώνονται εις επισκέψεις εις τους εορτάζοντας Χριστιανούς και εις τους συγγενείς των. Η μεγαλύτερα κόρη της οικογενείας η υποψηφία εις γάμον με την πλέον ωραιότεραν αμφίεσίν της παρουσιάζεται κρατούσα δίσκον με το γλυκό, ακολουθεί άλλο κορίτσι, το οποίον κρατεί δίσκον περιέχοντα ποτήρια γεμάτα κρασί άσπρο ή ηλιαστό. Ο δίσκος επανέρχεται πολλές φορές και οι ζωηρότεροι επισκέπται αφού αδειάσουν αρκετά ποτήρια γεμάτα κέφι αρχίζουν να τραγουδούν:

Ημείς εδώ δεν ήρθαμε να φάμε και να πιούμε

μόνο σας αγαπούσαμε κι' ήρθαμε να σας δούμε.

Κέρνα μας, κέρνα μας. Άιντε να κερνάς να καλοπερνάς.

Εις το τέλος προσφέρονται τα γλυκύσματα της ημέρας τα λεγόμενα «σαλιάρια» (είδος κουραμπιέδες με καρύδια εσωτερικώς) καθώς και συτζούκια, κατασκευαζόμενα από γλεύκος (μούστον) σταφυλών και τα μουστοκούλουρα. Δίδονται και τεμάχια χάρτου δια να περιτυλίξουν τα γλυκίσματα και τα λάβουν μαζί των όσοι δεν θέλουν να τα φάγουν αμέσως.

Τέλος παρήλθεν η πρώτη ημέρα των Χριστουγέννων και ήρχισε να νυκτώνη, οπότε από την βορείαν συνοικίαν νέαι εκδηλώσεις χαράς ακούονται μετά μουσικής.Εκεί είναι η συνοικία όπου διαμένουσιν οι καλλιτέχνη, οι μουσικοί του τόπου. Αυτοί λατρεύουν και τον Ήφαιστον και τον Απόλλωνα. Ενώ κατά τας άλλας ημέρας φυσούν το καμίνι και κτυπούν τες βαριές στο αμόνι τες καλές ημέρες στες γιορτές και τα πανηγύρια, στους γάμους και στα γλέντια αφήνουν τα σύνεργα και αρπάζει άλλος το μαγευτικό βιολί άλλος το κλαρίνο άλλος το μπουζούκι κι άλλος το τύμπανο. Ο Τζιούτζιος, ο Ρόνας, ο Κασιάρος, ο Λαλαγιάννης, ο Κόλτσης, τύποι γνωστοί μετεβίβασαν την τέχνη στα παιδιά των και έμειναν αθάνατα τα ονόματά των. Και γνωρίζουν όλοι αυτοί πολύ καλά τη δουλειά τους πώς να σκορπίσουν χαρά και ευθυμία, πώς να γεμίσουν τους χορευτάς από μεράκι και από ελπίδες και αγάπη, πώς να ξυπνήσουν τους πόθους για να μαζεύσουν περισσότερα φιλοδωρήματα.

Διάφορες παρέες γλεντζέδωνπήραν μαζί των τους οργανοπαίκτας και ενώ παιανίζει η μουσική κατευθύνονται στην πλατείαν των Τριών Πηγαδίων, όπου στήνουν χορόν. Κατόπιν μεταβαίνουν στα σπίτια, όπου εορτάζουν και τέλος στα ιδικά των σπίτια και συνεχίζουν το γλέντι καθ' όλην την νύκτα.

Είναι περασμένα μεσάνυχτα. Ο ύπνος έχει κατακυριεύσει όλους. Μερικοί όμως εξύπνησαν. Δεν τους αφήκαν να κοιμηθούν τα μουσικά όργανα, με τους βροντερούς ήχους των.

Και ενώ ξεψυχάει το σκοτάδι για να λάβη την θέσιν του το λυκόφως, και οι κρότοι ελαττώνονται, οι διασκεδάζοντες δεν λησμονούν τους Μακεδονομάχους και προ παντός τον Αρχηγόν τον Παύλον Μελάν, τον πρωτομάρτυρα της ελευθερίας της Μακεδονίας και πριν διαλυθώσι δια να απέλθωσιν εις τα ίδια ίστανται εις την πλατείαν και τη συνοδεία των μουσικών οργάνων τραγουδούν εις τόνον υψηλόν και εκφραστικώτατα.

Ο πόθος σ' έστειλε, Παύλε Μελά,

να πας στα ξένα, να πας στον πόλεμο, μεσ' στη φωτιά,

να σώσης αδέλφια βασανισμένα, τυραννισμένα απ' τη σκλαβιά.

Αν Μακεδόνες είμαστε κι' αν είμαστε ανδρείοι
όλοι θα πολεμήσουμε για την ελευθερία.
Έτσι ευχάριστα οι Σιατιστείς κατά το 1912 εώρτασαν τα πρώτα
ελεύθερα Χριστούγεννα και ετροφοδότησαν τας παιδικάς μου
αναμνήσεις με τας καλύτερας περιστάσεις.

(Αποσπάσματα από το ομότιτλο άρθρο του ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΚΑΝΟΥΛΗ,
επιθεωρητού Μέσης Εκπαιδύσεως, το οποίο δημοσιεύτηκε στο
Μακεδονικόν Ημερολόγιον 1957 του Ν. Σφενδόνη.)